

Antoni LUDWICKI
Svatava ŠKODOVÁ
Praha

DOI: 10.14746/bo.2018.3.2

Ty vole jako multifunkční komunikační prostředek v současné češtině¹

Keywords: pragmatics, *ty vole*, contemporary Czech, informal Czech, particles, communication, vulgarity, vulgarisms

Klíčová slova: pragmatika, *ty vole*, současná čeština, částice, komunikační prostředek, vulgarita, vulgarismy

Anotace

The paper deals with the use of the expression *ty vole* (that can be translated as *man/dude/shit*) in the current Czech language. Through the qualitative analysis of the material of spoken Czech corpora, the contribution demonstrates that this originally vulgar expression in contemporary Czech has lost its mischievous content in some contexts and it is used also with other meanings than vulgar or depreciative. At the same time, it is possible to observe the shift in its morphological classification, at present it is not always possible to characterize its form as a vocative of the substance of a word *vůl/ox*, i.e. also its position in the contacting function as addressing a communication partner, but it is formally ceased and it functions as a particle. Paralelly with it, it acquires new communication functions. The aim of the analysis is to describe the communication acquires new communicative functions. Corpus analysis is accompanied by an elicitation research probě among foreign students of Bohemistics. The aim of the elicitation is the individual interpretation of contexts and goals of using the vocabulary of *ty vole*.

Príspevok sa zaoberá používaním prostriedku *ty vole* v súčasnej mluvenej češtině. Prostřednictvím kvalitativní analýzy materiálu mluvených korpusů češtiny příspěvek dokládá, že tento původně vulgární výraz v současné češtině ztratil v některých kontextech svou hanlivou náplň a je užíván i s jinými významy než vulgárními či

¹ Studie byla vypracována za podpory projektu *Čeština nerodilých mluvčích z pohledu teoretického a počítačového* (grant GAČR reg. č. 16-10185S).

depreciativními. Zároveň je možné sledovat i posun v jeho morfologickém zařazení, v současné době ne vždy lze charakterizovat jeho formu jako vokativ substantiva *vůl*, tj. následně i jeho postavení ve funkci kontaktní jako oslovení komunikačního partnera, ale dochází k jeho formálnímu ustrnutí do podoby částice a paralelně s tím, získává nové komunikační funkce. Cílem analýzy je popis komunikačních funkcí, do nichž prostředek *ty vole* vstupuje. Korpusová analýza je provázena elicitací výzkumnou sondou mezi zahraničními studenty bohemistiky. Cílem elicitace jsou individuální interpretace kontextů a cílů užití slovního spojení *ty vole*.

Úvod

Každý cizinec, jenž má zkušenosti s učením se češtiny, ví, že se běžně mluvená čeština značně liší od češtiny prezentované v učebnicích. Jazyk každodenní komunikace není totožný s jazykem používaným v knihách či učebnicích. Skutečnou řečí obyvatel středních Čech je obecná čeština, tj. interdialekt vzniklý ze středočeských nářečí, a od knižního či spisovného jazyka ji odlišují jednak mluvnická pravidla, jednak značná část slovní zásoby. Substandardní ráz obecné češtiny souvisí rovněž s jejím širokým repertoárem vulgarismů či slov s depreciativním příznakem. Mezi tyto prostředky patří i slovní spojení *ty vole*, které bylo dříve považováno pouze za vulgární, dnes však v určitých situacích původní vulgární význam ztrácí a, jak se v textu pokusíme ukázat, uplatňuje se i ve funkcích jiného charakteru.

I když v řadě z učebnic pro cizince spojení *ty vole* není zastoupeno, již při prvním delším rozhovoru s „Praťáky” každý okamžitě pochopí, že tento prostředek tvoří zcela neodmyslitelnou část běžné řeči. Už při krátkém kontaktu s rodilými mluvčími češtiny je také zřejmé, že *ty vole* kromě základní komunikační funkce, tj. kontaktní (např. *Hele vole, viděls to včera? To je blbost, ty vole*), plní další rozmanité funkce a představuje širokou škálu reakcí.

Rozmanitost a pestrost použití prostředku *ty vole* v různých komunikačních situacích, v nichž není pouze kontaktováním adresáta, nýbrž je synonymním k jiným možným reakcím, je předmětem zkoumání následujícího textu.

1.0 Východiska

Vokativ *vole* se podle lexikologů začal objevovat v masovějším měřítku v češtině až po druhé světové válce, pravděpodobně v padesátých či šedesátých letech. Podle V. Konzala „Tahle vsuvka vystřídala z nějakých neznámých příčin pojem člověče, zkráceně čéče, které se do vět vkládalo v době mého mládí“ (cit. za: Kerles 2005, s. 1).

Teatrolog V. Just připomíná, že vliv na dnešní popularizaci slova *vole* mohli mít významní herci 20. století z Osvobozeného divadla Jiří Voskovec a Janem Werich. Tito dva kamarádi se mezi sebou často oslovovali *vole* a toto oslovení u nich mělo výrazně přátelský ráz (srov. Štětka 2007).

K autorům, kteří se touto problematikou doposud zabývali, patří František Čermák, který ve svém článku *Já vůl, ty vole/ty jsi vůl, to je vůl* (Čermák 2001) upozorňuje, že definice substantiva *vůl*, kterou uvádí *Slovník spisovné češtiny*, a to *dobytek* a *hlupák* je zcela nedostatečná. Jak dále uvádí, čeština nabízí pestrý a bohatý repertoár prostředků, jimiž lze označit hloupého člověka, a mnohost variant použití vola, zvláště v mluveném ho činí výjimečným. Důležitě je, že se jít na začátku distancuje od původního vulgárního rázu slova a zdůrazňuje:

[...] vše můž' být nadávkou (ve velmi různých smyslech), nikdo neví, dokud se do situace, kdy ji zatřívá „v akci“, nedostane. Hranice mezi urátlivostí a přijatelností je totiž obecně dána jen zhruba a je tu hodně individuálních možností a typů vnímání (Čermák 2001, s. 42).

Dále autor uvádí příklady z korpusu², část z nich lze ovšem chápat jako nadávku; zvl. *ty*, *v* *nicht'* je *vůl* použít v nominativu, např. *Je to vůl!* F. Čermák se ve svém článku opírá o příklady z korpusu psané češtiny, charakterizuje je podle ustálenosti určitých spojení, kolokací a také nejčastějších kontextů. Je třeba si všimnout, že se rovněž zmiňuje o tom, že současně (tedy v roce 2001, lze však domnívat, že

² Text F. Čermáka se neopírá o analýzu mluveného korpusu, ale o korpusy psaných textů.

tato tendence pokračuje) vokativní použití *vole* je příznačné pro mladou generaci a není chápáno jako nadávka:

[...] téměř intimní oslovovací vole [...] signalizuje jen formu kontaktu prostou (vole se užívá jak na začátku, tak na konci věty) nebo zesílenou a snahu zdůraznit zaujetí mluvčího (ty vole!) (Čermák 2001, s. 42).

Můž' také vyjadřovat pocit nelibosti, nesouhlasu. F. Čermák však ve svém článku považuje vokativ *vole*, resp. *ty vole* za prostředek pouze kontaktní, nikoliv za částici, jeť můž' vyjadřovat emoce ci postoje mluvčího.

Prostředek *ty vole* v kontextu vulgarity charakterizuje také V. Hozáková ve své bakalářské práci *Vulgarita u adolescentů a její motivy* (Hozáková 2015). Svou studii opřela o výzkum, který provedla mezi studenty. Ten proběhl nejen jako pozorování, nýbrž také jako rozhovory s mluvčími, kteří měli možnost vyjádřit svůj názor na používání vulgarismů a nadávek v češtině. Z výsledků analýzy vyplývá, že *ty vole* je nejčastějším vulgarismem (vulgární zaměření *ty vole* autorka důsledně dodrží v celé práci) chlapců, u dívek se umístil na 3 pozici. Zajímavé je, že i přestože je v „mužské řeči“ *ty vole* používáno spíše nevědomě, jako „vycpávky“ ve větách, u dívek je vnímáno jako hrubý a nevhodný výraz. Jinými slovy, teprve u dívek, resp. ten je zřetelná vulgární náplň prostředku. Výsledky jejího výzkumu ohledně užívání spojení *ty vole* se shodují s našimi teoretickými předpoklady. Autorka uvádí:

Častým užíváním se původní význam vulgarismu devaluje, což lze dokumentovat na označení *ty vole*. Nadávka ztratila častým užíváním na síle a stala se běžným označením v rámci vrstevnické skupiny (Kramulova 2009, s. 23).

Hozáková si rovněž uvědomuje, že některé vulgarismy, ke kterým radí i *ty vole*, mají parazitní ráz.

Také autorky studie o ťákovské vulgaritě poukazují na specifické funkce výrazu *vole*:

Řada vulgarismů má charakter jazykových či řečových parazitismů, což znamená, že mluvčí ani posluchači si jich nemusí být vědomi. Přesto však takové vulgarismy mohou plnit stmelující či psychohygienickou funkci. Parazitistické vulgarismy

typu „ty vole” bývají často hodnoceny jako nezávatné – jejich prostřednictvím nedochází k tak silnému porušování sociálních regulací (Kopová, 2006) (Smetáčková et al. 2014, s. 50).

Výzkum celkově zaměřený na použití prostředků *ty vole* provedla Z. Komrsková (2018). Hlavní zdroj analýzy tvořil korpus mluvené češtiny a v úvodních pasážích jsou uvedeny úvahy o vulgaritě a také informace, že některé sprosté prostředky klesají k parazitním konstrukcím. Ve svém výzkumu se zaměřuje na obě varianty prostředků, a to jak *vole*, tak i *ty vole*, přičemž v žádném z uvedených výskytu *ty vole* netvoří samostatnou výpověď. To vedlo Komrskovou k závěru, že *ty vole* lze zařadit především k parazitním (výplňkovým) slovům. Ta, dle jejich závěrečných informací jsou sémanticky vyprázdněná, mohou být na jakékoliv pozici ve větě/výpovědi, opakují se v rámci věty/výpovědi, autorka také předpokládá, že mohou působit na posluchače negativním dojmem.

V odborné literatuře můžeme tedy vysledovat následujících 5 funkcí výrazu *vole*, *ty vole*:

1. č l e n í c í – výraz funguje jako částice, která člení jedincovu promluvu a odděluje jednotlivé výroky;
2. v y c p á v k o v á – slouží jako slovo, které jedinec používá, jestliže nenachází jiné vhodné slovo, nebo v případě, že promýšlí pokračování své promluvy;
3. k o n t a k t o v á, a to zvl. v rámci vrstevnické skupiny;
4. f o r m á l n í – význam slovního spojení nepřináší novou informaci k obsahu sdělení, postrádá svou původní funkci, kterou bylo vyjádření náhlého emočního hnutí;
5. p s y c h o h y g i e n i c k á a může to být také zlozvyk, resp. parazitní prostředek. Tyto funkce byly vytvořeny za předpokladu, že *ty vole* je samostatnou výpovědí a pouze takové příklady byly vybrány z korpusu.

Většina autorů lexém *vole* považuje za vulgarismus. I přesto si je každý z výše uvedených autorů vědom, že se prostředek *ty vole* vyskytuje v běžné mluvě jako celek a může mít jiné funkce, než pouhé

oslovení adresáta. Doposud však nebyla této problematice věnována podrobná pozornost, prostředek byl chápán v kontextu své vulgarity a vzhledem k častým výskytům a častému neuvědomělému užití mluvčími byl razen k parazitům. Cílem této studie je ukázat, že v současné době prostředek *ty vole* nabývá jiných funkcí než vulgárních a mluvčí pomocí něj vyjadřují širokou škálu pocitů negativních i pozitivních.

1.1 Zdroje analýzy

Zkoumání prostředků *ty vole* jsme založili na analýze jazykových dat Českého národního korpusu. S ohledem na přináležitost výrazů k mluvené řeči jsme pro analýzu použili pouze mluvené korpusy. Nejvíce výsledků (6113) k dotazu *vůl* obsahuje korpus mluvené češtiny ORAL, dále korpus ORTOFON (1613 výsledků) a Pražský mluvený korpus (14 výsledků).

Paralelně s korpusovou analýzou byla zadána výzkumná sonda mezi studenty češtiny pro cizince na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Jejím cílem bylo zjištění, jak prostředek *ty vole* vnímají cizinci, kteří studují češtinu v přirozeném prostředí a snaží se zapadnout do České jazykové reality.

Cílem studie je analýza prostředků *ty vole*, jenž tvoří samostatnou výpověď, nikoli pouhého *vole*, který se vyskytuje zcela často v běžné mluvě a plní funkce čistě kontaktní, a je synonymním prostředkem k *hele*, *ěče*, *kámo*, apod.

2.0 Výsledky hledání v korpusech

V části 2. 0 ukážeme, že zkoumaný výraz plní v současné komunikaci rodilých mluvčích, ve srovnání s funkcemi uvedenými v odborné literatuře, i další funkce. Zaměříme se zvl. na posun původně vulgárního prostředků k prostředkům, které vyjadřují emoce pozitivní, tj. k prostředkům, které ztrácejí svůj původní vulgární význam.

Téměř všechny příklady nalezené v korpusech potvrzují, že mluvčí pomocí prostředků *ty vole* vyjadřují svoje pocity, a to jak negativní,

tak pozitivní. Příklady uvedení níže pocházejí z obou korpusu, ORAL a ORTAFON. Nejprve jsou v oddíle 2.1 uvedeny příklady ilustrující negativní emoce, protože negativita spojená s daným spojením v korpusech převažuje. V následujících oddílech 2.2 a 2.3 prezentujeme charakteristické užívání výrazu *ty vole* v pozitivním kontextu.

2.1 Příklady vyjadřující negativní emoce

První skupinou užití jsou příklady ilustrující, že rodilí mluvčí často používají výraz *ty vole* v okamžiku, kdy chtějí vyjádřit svou negativní emocionální reakci k diskutovanému tématu. V rámci tohoto negativního kontextu se snažíme postihnout jemnější difference užívání výrazu *ty vole*.

V příkladu [1] je reakce druhého mluvčího jednoznačně záporná. *Ty vole* zde vyjadřuje odpornost, pocity hnusu. Je to komentář, pomocí kterého mluvčí chce zdůraznit svoje negativní pocity k tomu, co právě slyšel. Tuto emoci zesiluje částice *fuj* a také *fakt?* ve funkci příslovce, kterým se mluvčí chce ujistit a přitom vyhláší své opravdové překvapení.

- [1] prostě já nevím výbušniny a tak všechno jak to našli tak ta t'enská se odpálila .. t'e měla na sobě uť nějaký pás kde byla nějaká malá bomba a t'e se odpálila fakt? No **ty vole**.. fuj

Stejně tak v příkladu [2] druhý mluvčí pomocí *ty vole* vyjadřuje údiv nad diskutovanou skutečností, spojený s negativním překvapením. kromě překvapení, interpretujeme danou reakci také jako formu vyjadřující odsouzení daného počínání.

- [2] víš co a ta jedna přej já sem za celý život nepřečetla vůbec nic vona fakt neče vůbec
ty vole vůbec

V příkladu [3] se k negativnímu hodnocení přidává ještě funkce vyjádření jednoty a porozumění mluvčích, jeť se shodují v negativním hodnocení osoby, která je předmětem diskuze.

- [3] (smích) já myslela von mi říkal t'e mě naučí jistit ale já myslela t'e mi to vysvětlí ne? t'e se budu koukat

no jasne
a von hned na první skálu prostě
ty vole

Příklad [4] opět vyjadřuje zlost, tentokrát je její míra vyšší, a to kvůli spojení s vulgárním prostředkem. Druhý mluvčí se snaží o vyjádření toho, že soucítí s prvním mluvčím. Zároveň lze daný prostředek hodnotit jako komentář, jenť má plnit funkci nesouhlasu s danou skutečností. Stojí za zmínku, že naše pořadavky splňuje nejen poslední výpověď, ale i dřívější, oba větné celky mluvčího *ty vole!* *To ať dou do prdele* tvoří dvě samostatné výpovědi, první je totožná s dřívě analyzovanou, druhá popsané pocity zdůrazňuje.

- [4] dala mi tam i prostě takový ty moje nejoblíbenější nejcenější papíry co mám vyfocený a poslala mi to a ta zásilka se ztratila
ty vole! To ať dou do prdele
nó, ta ta zásilka se ztratila a teď se po měsíci našla
ty vole

V příkladu [5] *ty vole* opět jednoznačně vyjadřuje hnus, ale zároveň i údiv. Zdá se, že mluvčí nemůže uvěřit tomu, co právě uslyšel a příběh komentuje způsobem, jenť má také vyjádřit zlobu a nesouhlas.

- [5] tak u něho šli spat chápeš a a toho přítele .. tenkrát spálil v bytě zabil ho rozštvřil a spálil
fakt tam chápeš a +
co t'e
+ a ju několikrát znásilnil tu tu marku
ty vole

Příklad [6] se oproti předcházejícím liší tím, že kromě toho, že vyjadřuje zlobu, tentokrát se mluvčí v pocitech neshodují (*ty vole* tedy nevyjadřuje souhlas s negativním hodnocením), naopak, druhý mluvčí vyjadřuje zlobu vůči prvnímu. Je to tedy negativní reakce na prvního mluvčího.

- [6] ale to uť bylo hned ze začátku chtěla sem ti to tolikrát říct ale měla sem to potom zakázané víš jak.. a já říkám jo v pohodě prostě to uť je tolikátá t'e uť mě to nezarazí
ty vole

Situace v příkladu [7] patří také k vyjádření negativních pocitů, nicméně, výraz *ty vole* nenesé význam zloby mluvčího, nýbrž empatii a porozumění. Druhý mluvčí se do určité míry ztotožňuje s emocemi prvního mluvčího, nesděljuje však taktét' agresivní náboj.

- [7] protože sem šel ke krávkě kadeřnici hele víš jak ti chytne takle vlasy?
No
ti ukáče takle?
No
takle udělala a vona to stříhla pod kráva no
ty vole
to mi udělala v těch v Malešicích sem vypadal taky jak
kdo?
Debil holej

V příkladu [8] žena vyjadřuje žálost, na kterou v odpovědi dostává podmínku, jeť se jí nelíbí. Svůj negativní postoj k požadavku vyjadřuje pomocí *ty vole*. Prostředek *ty vole*, má zde funkci negativní reakce na žálost. Za zmínku stojí, že opět se mluvčí rozhodl pouít tento prostředek místo jakéhokoliv jiného slova nebo výpovědi.

- [8] ještě chvíli se mnou posed..
tak to mne budeš muset udělat masát' nohou
ty vole

Výjimečnost příkladu [9] tvoří fakt, že mluvčí nereaguje na předchozí výpověď jiného mluvčího, nýbrž přímo na situaci, a to v tom případě pláč dítěte. Dle našeho chápání, výraz *ty vole* vyjadřuje nespokojenost mluvčího s danou situací.

- [9] (pláč dítěte)
ty vole
ona chce ven no
Vendulo.. maminka.. co to máš? Maminka tady má tapiko

V příkladu [10] můžeme vidět, že negativní postoj se promenuje a získává další příznak, který můžeme označit jako vyjádření hnusu nad danou skutečností. Účastníci konverzace spolu mluví o způ-

sobu, v kterém prarodiče připravují jídlo, a lze konstatovat, že vnímají to jako nechutné.

- [10] babi to ešte všechno polila to úplně plavalo ve vomastku, a vona dycky jako vona si myslí tím že když čím víc to je mastný tím víc se jako máme
jasně voni to mají zařítý protože +
no právě
+ můj děda to dělá taky
ty vole

Příklad [11] patří také k negativní skupině a vyjadřuje opět hnus. *Ty vole* není pouze komentářem, nese i určitou komunikační funkci, mluvčí chce dokázat, že sleduje děj a zkoumaný prostředek zde funguje jako verbální příkývnutí.

- [11] tak si přej rozšklebl palicu vo umyvadlo.. tak řekl že je mu že asi na něho něco leze přej řlutý propocený peřiny jak potil ten řlutej chlast ze sebe
ty vole
řlutý propocený peřiny že přej mu asi něco je [...]

Příklad [12] ukazuje užití *ty vole*, které tvoří komentář, a to neschvalování. Mluvčí tímto způsobem sděluje svoje překvapení a také nesouhlas s jednáním, o němž právě uslyšel.

- [12] to řikala vona jo?
Jo
že nechala leťet tam to špinavý dál?
Jo
ty vole

V příkladu [13] *ty vole* odkazuje na událost z minulosti, které mluvčí nebyla svědkem. Tím způsobem vyjadřuje zlobu, naštvanost a také nedůvěřivost k pravdivosti informací. Synonymní komentář by mohl být „to je strašné“ anebo „příšerné“.

- [13] a ted du po schodech a najednou pán proti mne a normálně do mě vrazil sejmul me ze schodu já sem spadla na další pani dozadu neomluvil se šel dál.. úplně normálně jako tam ty lidi
ty vole
ani se neomluví jo

Příklad [14] patří k těm, v nichž je *ty vole* použito se zcela kritickým záměrem, mluvčí vyjadřuje svou nespokojenost se situací, jeť je předmětem dialogu. Pozorujeme také uplatňování formální funkce této výpovědi, nepřináší ona tedy řádný nový obsah, její význam je spíše emocionální.

[14] a co dělal teda celý víkend. U kompu?

jo. seděl na zadku no.

Ty vole. Mi no říkala, že ste taky řešili .. bratry o víkendu

2.2 Shrnutí

Výše uvedené příklady ilustrují řadu situací, ve kterých mluvčí používají prostředek *ty vole* k vyjádření celé škály negativních emocí. Důležitá je, že ve všech příkladech *ty vole* tvoří samostatnou výpověď, kterou mluvčí použil záměrně.

Ty vole v těchto případech funguje také jako komentář k dané situaci a mluvčí pomocí něj reaguje. V některých příkladech je prostředek *ty vole* použit jako přitakání, mluvčí nejčastěji dává najevo, že sleduje projev, resp. souhlasí s partnerovým postojem.

Mezi negativní funkce prostředků *ty vole* ilustrované korpusovými příklady řadíme: negativní pocity ohledně diskutovaného tématu; negativní překvapení, údiv; odsouzení určitého počínání; negativní hodnocení osoby; vyjádření zlosti; vyjádření soucítění s negativními pocity mezi mluvčími; nesouhlas s dalším mluvčím; negativní reakce na řádost; negativní reakce na nastalou situaci; pocity hnusu; neschvalování jednání; nedůvěra k pravdivosti informací; kritické stanovisko.

3.1 Příklady vyjadřující veselost

Další skupinou s početnými příklady je ta, v níž spojení *ty vole* tvoří reakci na situaci, kterou mluvčí hodnotí jako humornou, veselou. Ve většině příkladu je v korpusu propojena se smíchem mluvčích.

Jako první uvádíme v této skupině příklad [15], kde prostředek *ty vole* vyjadřuje porozumění humorné situaci a také do

určité míry hodnocení, které bychom explicitně vyjádřili jako např. „to je ale blázen“.

[15] tam si zapálil cigaro a chytla ho teta zase ho vodvěděla domu ty vole von chtěl mermomocí za náma víš co (smích) zase chlastat ty vole

ty vole

stará tam z něj byla nešťastná

V příkladu [16] si oba dva mluvčí dělají legraci z osoby, která není konverzaci přítomná. *Ty vole* označuje sledování sdělování něho příběhu, a také souhlas s humorným významem. V neposlední řadě funguje *ty vole* jako aktivní způsob připojení se ke konverzaci.

[16] tři dni před Vánocama tesne tak si tam naríznul ten prst fest tak si jel s tím prstem (se smíchem) ovázaným do nemocnice sám prce my zme museli (se smíchem) prodávat (se smíchem) **ty vole**

Další příklad [17] potvrzuje, že prostředek *ty vole* je vhodný i v situacích, kdy je třeba potvrdit humorný význam situace a okomentovat ji. Mluvčí hovoří o situaci, jít se oba dva zúčastnili a vzpomínají si na ni. Zajímavé je, že mluvčí používá *ty vole* pro potvrzení vlastní směšnosti v situaci.

[17] jak tys tam chodil s tou (smích) kyticí růží ty jo

(smích)

vypadalo to že se (se smíchem) každou chvíli zlomíš (smích)

ty vole (smích)

Příklad [18] ilustruje, že i přestože v této práci jsme se zaměřili na případy, v nichž je *ty vole* samostatnou výpovědí, není vždycky jasné, zda konkrétní příklad tuto podmínku splňuje. *Ty vole*, jako reakce na otázku prvního mluvčího můžeme chápat buď jako částici vyjadřující smích, nebo jako obrat na partnera a nadávku (ačkoliv rozhodně ne vulgární).

[18] Bukowski kurna co von napsal? To méno znám

ty vole (smích) tak Bukowski byl.. že jo to je klasik takové té americké hnusné prózy

V příkladu [19] si několik účastníků této konverzace dělá legraci. I přestože kontext celého rozhovoru není zcela jasný, je zřejmé, že poslední uvedená výpověď komentuje celou situaci a potvrzuje pozitivní náladu všech mluvčích.

[19] tak jako drťte frasny ut'
no jasně drťíme pysky
prostě tam tam byly ty
hadejte se
(smích)
(smích)
ty vole

V příkladu [20] zkoumaný prostředek *ty vole* plní dvě funkce, za prvé je to souhlas s pocíty prvního mluvčího, za druhé mluvčí naznačuje, že sleduje a poslouchá.

[20] tady máš majzl a kladivo snítit o dvacet centimetru t'e tak sem tak sem první den strávil t'ém t'e sem měl kladivo a majzl masivní kladivo a a prostě betonovou zídku takhle jako toto (se smíchem) t'elezobětonovou
ty vole
(se smíchem) sem jí celou prostě (smích) zdrbal a (smích)

Veselé vyznění příkladu [21] vyplývá z přeřeknutí. Mluvčí pomocí *ty vole* vyjadřuje veselost, a také to, že nemůže uvěřit tomu, co slyší.

[21] Karolína Světlá ta napsala zas Celínku napsala Celínka nevestkou Celínka babickou Celínka maminkou
ty vole
kdyt' si to představim jenom jako o čem to asi je nevěstkou?
nevěstou pardon

V příkladu [22] *ty vole* vyjadřuje pochopení vtipu, které by mohlo být potvrzeno pouze samotným smíchem.

[22] a ona to tam blbe napsala do formuláře a a místo čísla nákyho ty jo paragrafu a na na na svatbu tam napsala paragraf na registrované partnerství
ty vole (smích)
(smích) to je sranda ty jo

Do kategorie humorného užívání *ty vole* jsme zařadili i následující příklad [23]. Ten tvoří zajímavou konstrukci, kterou označujeme jako několikaúrovňovou. Mluvčí hovoří o prostředcích typických pro pražskou mluvu, dělají si z ní legraci a komentují ji těmi samými slovy, která jsou i předmětem rozhovoru: *ty vole*. Je to tedy rozhovor o jazyce v rámci používání téhož jazyka.

[23] ten Martin ty vole a von je takovej t'e má takovou tu mluvu takovýho toho hrozně pražského hospodáře t'e jo, von furt říká ty vole furt říká prostě a v poho a tak ty vole
(smích) **ty vole** (smích)

V příkladu [24] není humor dominantní, vzniká teprve na konci dialogu, t'ert se objevil náhle a mluvčí, jenť se začíná smát, svůj smích spojuje s komentářem *ty vole*. Důležitě je, že zkoumaný prostředek tvoří jeho první a přirozenou reakci, pomocí něhož vyjadřuje své veselí.

[24] (konec telefonování) ty vole to mě poser z toho ty jo
ty vole ty vole Kubo kde si byl vo víkendu?
Doma
a s kym si mluvil?
Koukal sem na Snowboardáky
ty vole (smích)

Příklad [25] uvádí situaci, kdy jeden z mluvčích vypráví o příběhu, jehož se ostatní nezúčastnili. *Ty vole* bylo s cílem potvrzení zájmu o dialog, poslouchání a sledování projevu. Zkoumaný prostředek vyjadřuje veselost a také nedůvěru, mluvčí by totiž mohl říct „to není možný“ anebo „no to jo“, apod.

[25] a my úplně cau cau, ted nám to všem došlo t'e jo a já já sem jim říkal hele sorry holky my sme vstávali nejak brzo doufam t'e sme vás nevzbudili, a ted voni no my doufáme t'e sme vás nevzbudili večer, (smích)
(smích) **ty vole** +
a já sem jim říkal
+ slušně trapná situace
no fakt úplně debilní ne?

V příkladu [26] se mluvčí, jenť používá *ty vole*, nesměje někomu anebo něčemu, jeho smích je spíše výrazem solidarity o porozumění

vtipu, jenť vyvolává samá situace. Zajímavé v tomto případě je, ře mluvčí stejnou formulaci pouřívá dvakrát, dvakrát tedy jeho reakce je tatát a vyjadřuje porozumění, obdiv a naznačuje, ře mluvčí sleduje projev, nese tedy kontaktní ráz.

[26] kvasničák dvanáctka polotmavá třináctka černá.. a pak máme ještě jakýsi speciál nebo co a to říkám tak to vezte postupně.. jsem ochutnal všechno +
jo (smích) **ty vole**
+ tu třináctku ta byla nejlepší tu jsem si dal dvakrát
ty vole

V příkladu (27) je *ty vole* pouřito namísto očekávané odpovědi, tj. *ne, nevím (povíděj)/jo, to znám*. Je tedy pouřita jako neformální částice podněcující partnera k pokračování v komunikaci.

[27] víš co vznikne když se zkrítí sibirský husky .. s blondýnkou? +
ty vole
+ přej sou dvě možnosti [...]

V příkladu [28] je spojení *ty vole* pouřito jako pozitivní reakce na vtip. Druhý účastník konverzace chce dát najevo, ře projev sleduje a chce reagovat čímsi více než pouze smíchem.

[28] víš jaký jsou ty nejtěšší čtyři roky v řivotě městského policisty?
Nee
první třída..
(smích) **ty vole**

Stejně tak v příkladu [29] je spojení *ty vole*, které následuje hned za smíchem spontánní reakcí, jenť má potvrdit humorný význam předcházejícího výroku.

[29] dneska máš přej květák
tam je hovězí maso vepřové maso a zvýraznovač chuti co bys chtěl víc?..
(smích) **ty vole**
je to dobrý? No máš celý pytel

V příkladu [30] utřívá mluvčí prostředků *ty vole* k odlehčení a navození humorné atmosféry v situaci, která svou podstatou humorná není.

[30] hele.. a co ta?

Co?

ze soboty

ty vole jo.. (smích) psala jenom ahoj a jak jsem byl na zápase tak jsem to jí vodepsal asi za šest hodin.. tak jsem jí taky vodepsal .. no a pak ut' nenapsala [...]

3.2 Shrnutí

To, co spojuje všechny výše uvedené příklady (15) – (30) je humorný kontext a zaznamenaný smích, jenť se projevuje v téměř každém výskytu. Velice často se mluvčí pomocí prostředků *ty vole* snaží dolořit, ře sledují projev, ře sdělují názor partnerů, tedy, ře také považují konkrétní situaci za vtipnou, tedy potvrzují humorný význam příběhu. Mluvčí tento výraz pouřívají zároveň v situacích, kdy se smějí někomu, kdo není při rozhovoru přítomen, a také kdy se smějí sami sobě, v situacích, kdy si mluvčí na vtipnou situaci vzpomínají, a také, když taková vznikne spontánně. K zajímavým příkladům zjištěným mezi těmito příklady patří pouřítí *ty vole* jako neformální částice podněcující partnera k pokračování, pouřítí s cílem odlehčení a navození atmosféry v situaci, jeť není komfortní a také jeden výskyt, jenť jsme popsali jako několikarovinovou konstrukci, *ty vole* mluvčí pouřil jako komentář k praťské řeči kamaráda.

Mezi funkce prostředků *ty vole*, ilustrované korpusovými příklady v případě pozitivních situací, řadíme: porozumění humorné situaci; hodnocení nestandardního humorného počínání, nestandardní humorné situace; aktivní sledování promluvy druhého mluvčího; potvrzení humorného hodnocení situace; prostředek paralelní k fyzickému smíchu; souhlas s pozitivními pocity druhého mluvčího; nevěřičnost k obsahu řečeného v pozitivní promluvě; reakce vyjadřující pochopení vtipu; potvrzení zájmu o obsah dialogu; vyjádření porozumění vůči jednání/situaci; vyjádření obdivu vůči jednání/situaci; podněcování partnera v pokračování v komunikaci; odlehčení atmosféry; navození humorné atmosféry.

4.1 Příklady vyjadřující ostatní emoce mluvčích

V následující části poukážeme na další oblasti, v nichž mluvčí používají spojení *ty vole*. Pojítkem všech níže uvedených případů [31] – [54] je, že *ty vole* zastupuje explicitní vyjádření emocí mluvčího k dané komunikační situaci či k výpovědi.

V příkladu [31] první mluvčí vypráví druhému o osobě, jejíž chování, resp. schopnosti ho překvapily v pozitivním slova smyslu. Jeho partner reaguje kladně a souhlasí s těmito pocity. Lze tedy hovořit o tom, že *ty vole* ve funkci částice vyjadřuje obdiv.

[31] on jako tu strukturaci těch fondů všech kde jak řídat co to on to má malíku vole to on když o tom začal mluvit tak já sem mysllel že říkám já su asi z jinýho světa
ty vole.

Je mu asi petadvacet a procestoval vole úplně kompletně celej svět.

V příkladu [32] má použití prostředků *ty vole* spíše kontaktní funkci, mluvčí se snaží potvrdit svou účast v dialogu a komentovat téma způsobem, jenž je srozumitelný. V psaném projevu není jasné, zda doopravdy souhlasí či jaké jsou jeho pocity, samozřejmě však reaguje na obsah a udržuje kontakt s partnerem.

[32] ale program zamyslel se. jo. Na to prostě musíš met prostě takovou uvatovací hlavu

ty vole (odmlčení)

on si prostě předctaví ten program a napíše to

Použití prostředků *ty vole* v příkladu [33] s největší pravděpodobností vyjadřuje obdiv. Mluvčí hovoří o psovi, reakce druhého mluvčího však nemá pouze kontaktní funkci, může vyjadřovat buď obdiv nebo pozitivní překvapení.

[33] šel na ten hadr přesně tak

ty vole

geniální pes

ale tak jak geniální lidi umíraj brzo

Příklad [34] tvoří seznam výpovědí jednoho mluvčího, které se blíží monologu. Ten je však přerušován reakcí druhého mluvčího, a to právě prostředkem *ty vole*. Opět pozorujeme jeho použití ve funkci

částice, tentokrát lze pochopit pocity mluvčího jako směs obdivu, nedůvěry a motná závislosti. V každém případě mluvčí se snaží vyjádřit svoje emoce, kromě toho zkoumáný prostředek plní také funkce kontaktní.

[34] tak se tam tvořily obrovské muldy všude. Díky tomu jak tam jezdilo strašně moc lidí.. a byla tam i rychlostní sjezdovka kterou zme museli vyzkoušet s klukama za každou cenu (smích a odmlčení) takže sme tam jeli kolem osumdesáti na lyžích

ty vole

kámoš na snowboardu.. takže něco úplně je to jiné lyžování než v tady v Česku no

V příkladu [35] se mluvčí pomocí zkoumaného prostředků snaží vyjádřit **soucit**. Zřejmě souhlasí s partnerem rozhovoru a chce reagovat empaticky a politovat ho.

[35] prosim tě s tím to s tím jedu na Spalku

zase na Spalku jo?

No

ty vole

Jinou reakci představuje příklad [36], *ty vole* nemá kontaktní funkci, naopak, je to především komentář vyjadřující negativní překvapení. Mluvčí dává najevo, že není spokojený s informací, jeť právě uslyšel.

[36] kolik to stojí?

No jeden díl stojí kolem pěti set

ty vole

je jich devatenáct (smích)

Ty vole je v příkladu [37] prostředkem, který mluvčí používá, aby udržel kontakt a nějak komentoval projev, jenž právě slyšel, a zároveň lze přiřadit k této částici několik pocitů. Může to být obdiv, může to být odpověď na smích, jenž zazněl ve výpovědi prvního mluvčího.

[37] do konce července ně to jako v září dyť tak jako odevzdám pak prostě přeruším studium a pak půdu prostě jenom na státnice .. na podzim budu dělat něco.. třeba pojedu někam nebo tak.. vydělávat prachy (smích) na Ajlašku třeba.. nebo spíš na jít ní polokouli

ty vole

V příkladu [38] mluvčí pomocí zkoumávaného prostředků vyjadřuje negativní překvapení a možná i soucit. Částice *ty vole* komentující slyšenou skutečnost nemá v tomto kontextu kontaktní ráz, mluvčí výrazně a jednoznačně odkazuje na událost a dává najevo svoje pocity.

[38] kámoš takhle ztratil za za dva tejdny ztratil dva mobility Siemense
ty vole
toho vorant'ovýho jak je tedka v těch eeklamách [...]

V příkladu [39] chce mluvčí vyjádřit rozhodčení, zlost, ale i soucit strach. Nevíme, jaký emocionální vztah mají mluvčí k těně, o níž hovoří, je však zřejmé, že její osud není jim lhostejný.

[39] sem slyšela že sou zvědaví z čeho ona to bude splácet
ty vole.. a Tom nemá prachy že by jí půjčil?

V příkladu [40] mluvčí vyjadřuje především nadšení, překvapení a obdiv. Celý projev několika mluvčích působí velice afirmativně, nový produkt výrazně působí na jejich aktivitu. *Ty vole* je bezprostřední reakcí na informaci o ceně, což v celém kontextu vypadá jako výraz radosti a nadšení. Je to tedy zřejmě pozitivní kontext použití tohoto prostředků.

[40] mam je tady já ti je pak uká'u
jet'išmáríja
vod Alpiny vod Alpiny
proč
polarizační
ó
za dvojku ty vole
ty vole
hele za dvojku ty vole jo
to by měly bejt teda
no sou sou cool vem celej batuček kouknem se i s krabičkou pře to musí bejt i s krabičkou

V příkladu [41] používá mluvčí spojení *ty vole* pro vyjádření empatie, v tomto případě se mluvčí snaží ztotožnit se svým partnerem, který popisuje strach. Zkoumávaný prostředek není samozřejmě výrazem obavy, ale spíše porozumění a soucitu.

[41] ne ne ne já sem sem jezdil jako kluk na chatu na chatu a toho jezu sem se strašně bál já to v sobě musím překonat , vřum +
ty vole
+ to byla síla, já sem to jel poprvý v řivotě já sem tam tam řiju kolik let ty jo a +
jo takhle
+jel sem to poprvý v řivotě [...]

V příkladu [42] má komentář, jenž tvoří poslední výpověď také emocionální ráz. Mluvčí vyjadřuje svoje překvapení, nedůvěru a také závist.

[42] často tam chodí jako denně?
Ne on chodí tak třikrát týdne .. do školy
na kolik hodin?
Nevím celkově myslim myslim že říkal že má týdne třeba takovejch deset patnáct hodin víc ne.. což je hodně v pohodě že?
Ty vole

Výše jsme již popsali příklad, v němž mluvčí pomocí *ty vole* vyjadřuje empatii, a to v souvislosti s pocitem strachu. Příklad [43] představuje podobnou situaci. *Ty vole* je prostředek, pomocí něž mluvčí dává najevo, že sleduje projev a že cítí strach, o němž se zmiňuje jeho partner.

[43] to bylo to bylo někde .. někde v Českým ráji nebo někde já sem se tam šel podívat k takové chatě .. a úplně toto a fak úplně z kopce a lesem na mě běžel
ty vole
(nesrozumitelné) sem říkal do prdele jako co.. jo a fak úplně jako fak dybych ho nekopl tak prostě na mě běží a a já nevím co prostě jo tak sem tak sem mu dal ranu [...]

Příklad [44] ilustruje užití *ty vole* pro vyjádření údivu. Mluvčí zde dává opět najevo, že projev sleduje, paralelně slouží prostředek k vyjádření překvapení, úcty a především obdivu.

[44] a má to nákyh sto petadvacet kilovat co je sto sendesát koní.. s tím že tam dávají cip a to má pak nákyh dvě stě deset na dva dvojku v naftě jo takťe je to letadlo..
fakt letadlo
ty vole
v kombíku prostě fakt fakt mazec [...]

Příklad [45] tvoří třetí doklad s tématem strachu. Tentokrát mluvčí vypravuje o konkrétním příběhu a tím vyvolává u svého partnera spontánní projevy. *Ty vole* v dané situaci vyjadřuje nejenom s t r a c h, ale také napjaté o č e k á v á n í, jak bude příběh pokračovat.

[45] tam sem me* jezdila j* já ze svým strachem z výšky sem jezdila na náke plošině kterou sem si tak zvedla a umývala sem regály.. a pak

ty vole

sem se bála t'e

hmm

se* sebou seknu [...]

Příklad [46] ilustruje situaci, která je velmi neobvyklá. Účastníci komunikace jsou konfrontováni s událostí, kterou neočekávají a nejsou připraveni na to, jak reagovat a používají spontánně spojení *ty vole* jako s o u h r n n ý r e a k t i v n í p r o s t ř e d e k. Tím způsobem mluvčí vyjadřuje celý repertoár možných emocí, především překvapení a nedůvěru, a také šok, možná znechucení a dokonce i strach. Důležitě v tomto případě je použití právě tohoto prostředků, svědčí tom, t'e vyjadřuje spontánní emoce, jeť nejsou v danou chvíli promyšleny a specifikovány.

[46] proto'e včera de z hospody..

no

uklózla ji noha pak nák deme do hospody voholená lebka tam leťi

lebka?

Ta je ut' v komate ve špitále

ty vole

(odmlčení)

Určitou podskupinu v seznamu výsledků tvoří rozhovory dvou mluvčích, kde jeden je aktivní a druhý spíše pasivně přikývne a odpovídá částicemi. Tak je tomu i v příkladu [47]; první mluvčí vypraví o něčem, dokonce i sám ten obsah nakonec komentuje, druhý mluvčí mezitím reaguje spíše povrchně. Neverbální faktory mohou přidat výpovědi *ty vole* jiné významy, a to např. obdiv nebo v tom případě závist.

[47] asi ne tak tam má asi třicet bytu dyť ka'dej platí desítku

hmm

tri sta tisíc za měsíc

ty vole

hmm.. no to je ideální příjem

Výjimečnost příkladu [48] spočívá v tom, t'e *ty vole* vyjadřuje kladné potvrzení a je ut'ito jako reakce na zjišťovací otázku. Výraz nese i určitou emocionální náplň, a to nesouhlas.

[48] i dyť ted ut' právě tam nesmí být jako t'e dřív v podstatě kdyť #s to přehnal tak si nebyla opilá a měla #s halucinace z toho..

fakt?

Ty vole

no jasně tak

V příkladu [49] opět pozorujeme případ, v nímt' mluvčí vypravuje svůj příběh a prostředek *ty vole* plní funkce komentáře. Rozdíl však tvoří fakt, t'e druhý mluvčí reagoval ještě během trvajícího projevu, coť můt'e naznačovat emocionální náboj výpovědi autentičnost reakce.

[49] fakt celou sobotu sem nad tím strávila a samozřejmě sem si prostě tu poslední verzi neuložila tak'te mam asi jenom jednu desetinu z toho ja sem byla +

ty vole

+ nasrana jako svina [...]

Kromě obdivu, překvapení, empatie a popsanych ve dvou předchozích kapitolách smíchu a negativních emocí, prostředek *ty vole* můt'e vyjadřovat i radost, jak je tomu v příkladu [50]. Mluvčí dává partnerovi najevo svou radost z blížíící se situace a svoje pozitivní očekávání.

[50] ty vole toho štrnáctýho patnáctýho na toho se těším..

no

ty vole

dyť nevyde Protivín..

tak se voťerem jinde

Příklad [51] zachycuje reakci druhého mluvčího, vyjádřenou pomocí *ty vole*, jeť je záporná. Svým komentářem vyjadřuje nedůvěru, ve smyslu *to není možné* a také cosi jako trapas. První mluvčí se touto se reakcí cítí zaskočený a možná i dotčený, proto pravdivost uvedených informací znovu potvrzuje.

[51] právěže Eliška to je úplně na tom.. to nejzajímavější .. když mi bylo asi šestnáct..
mi poslala milostnou esemesku
ty vole
no fakt..

A podobný je i příklad [52]. První mluvčí popisuje špatný zážitek. Druhý mluvčí pak nemůže uvěřit, že i přesto, co vyplývá z popisu, jeho kamarádi nevrátili jídlo. Nakonec shrnuje celou situaci prostředkem *ty vole*, jenž vyjadřuje nedůvěru a také jemně i hnus.

[52] a kousky lososa zřejmě vokrájený z nějakýho lososovýho steaku nebo z čeho
a ještě z* rozmratený .. jo? Smrdělo to něhorázně Kuba ten to vodmítnul vzít
vůbec jako do pusy
vrátili jste jim to?
Hele nevrátili my jsme měli hlad
ty vole

Poslední uvedený příklad [53] dobře ilustruje, že interpretace prostředků *ty vole* závisí na celé komunikační situaci a na jednotlivých mluvčích. V daném případě se interpretace různila mezi mužem a ženami³. Zatímco muži interpretovali užití prostředků *ty vole* jako vyjádření radosti a pozitivního překvapení z chuti jídla, ženy v cíli použití prostředků *ty vole* viděly odkaz na smrkání a srkání a podle nich, je to komentář k těmto nevhodným zvukům při jídle.

[53] (smrkání) (srkání)
(odkašlání)
ty vole!
(zvuky při jídle)
co?
to je dobré dneska!

4.2 Shrnutí

Třetí skupina zahrnuje heterogenní příklady užití spojení *ty vole*. Jak jsme zmínili výše, důležitou roli hrají emoce mluvčích, a to od těch, které lze chápat jako pozitivní, až k těm, jež vyjadřují pocity

³ Příklady a jejich interpretace byly diskutovány se studenty, kteří se zúčastnili průzkumné sondy.

z druhého konce škály. Často se prostředek *ty vole* vyskytuje jako vyjádření soucitu a empatie, mluvčí se ztotožňují s partnerem v rozhovoru a chtějí to dát najevo. Určitou část výskytů tvoří afirmativní užití, ve kterých mluvčí dávají najevo svou radost, obdiv a spontánní veselost. Mluvčí také používají prostředků *ty vole* s cílem vyjádření překvapení, nadšenosti, zvědavosti a také strachu.

Dále může být spojení *ty vole* odpovědí na zjišťovací otázku a souhrnným reaktivním prostředkem.

Mezi funkce vyjádření dílčích emocí pomocí prostředků *ty vole* ilustrované korpusovými příklady řadíme: obdiv; pozitivní překvapení; souhlasný postoj; udržování kontaktu s partnerem; nedůvěra; závist; vyjádření hodnocení, že první mluvčí informaci nadsazuje, přehání; soucit; empatická reakce; politování partnera; nespokojenost s informací; strach; obavy; nadšení; úcta; souhrnný reaktivní prostředek; potvrzení informace; pozitivní očekávání.

5.0 Výsledky sondy mezi studenty bohemistiky s jiným mateřským jazykem než čeština

V poslední části textu prezentujeme výsledky sondy, která mapuje povědomí jinojazyčných mluvčích o použití prostředků *ty vole* v češtině.

Pro drobnou sondu zachycující, jak vnímají užívání výrazu *vůl*, jsme využili studentů bohemistů bakalářského studia, kteří splňují dva důležité aspekty. Prvním aspektem je to, že jsou cizinci a užívání lexému *vůl* ve svém okolí museli řešit samostatně, protože jazykové příručky jim neposkytují dostatečné informace. Druhým aspektem je to, že jsou bohemisty a jsou proto vybaveni k metajazykovému popisu jazykových jednotek.

Referenční skupina zahrnovala 15 studentů, resp. 5 studentů a 10 studentek, převážně se slovanským mateřským jazykem, ve 3. ročníku bakalářského studia. Úkolem studentů bylo napsat esej, v níž by reflektovali, v jakých situacích a s jakou funkcí používají čeští rodilí mluvčí slovo *vůl* a případně komentovat, jestli oni sami tento lexém užívají.

Velmi výstižně popsala vypořádávání se s daným lexémem jedna ze studentek:

Když jsem se ocitla v Českém prostředí, nejobtívnější pro mě byly České frazémy a hovorové výrazy. Tím prvním, který vyvolal velké nepochopení již první týdně, byl výraz „Ty vole!“, který zněl ze všech koutů. Bezúspěšně jsem zkoušela to přeložit přes Google Translator, Českým známým se také nepodařilo dát srozumitelné vysvětlení, a vyučující Českého jazyka jen doporučil, abych to raději neřikala ve slušné společnosti. Proč vlastně Češi pořád nazývají své společníky při rozhovoru takovým způsobem? Jaké spojení může mít člověk s „kastrováním samcem tura“? Situaci zhoršovalo to, že ženy jsou obvykle osločovány stejným způsobem.

V následující pasáži shrnujeme funkční rozpětí lexému *vole*, tak jak jej studenti reflektovali ve svých esejích:

- výraz může mít kladné i záporné zabarvení,
- situace, při kterých lidé používají „ty vole“, lze rozdělit na několik kategorií, podle emocí, které chtějí tím vyjádřit,
- je to výplňkový výraz, při nedostatku slovní zásoby, nebo při rychlém hovoru, kdy je potřeba vyplnit mezery mezi slovy v mluvené řeči,
- „parazitní“ částice,
- dá se použít absolutně v jakémkoli kontextu a v jakékoli situaci,
- „univerzální vulgarismus“,
- slouží pro oslovení člověka:
zdvořilé oslovení ve významu „kamaráde“ nebo „člověče“,
negativní ať agresivní zabarvení a plnit funkci nadávky,
- podle intonací mluvčích, zdá, že někteří to říkají dokonce s nějakým respektem k partnerovi.
- Pokud není adresné, může vyjadřovat: údiv; údiv pro označení něčeho, co se nepovedlo; nepochopení; nevoli, zlost nebo rozhořčení; nedůvěru ve smyslu nemůžu uvěřit tomu, cos mi řekl; při upoutání něčí pozornosti; obdiv; radost.

Kromě funkcí, které vnímají jako inherentní vzhledem k danému výrazu, studenti také uváděli sociální faktory spojené s výrazem *vole*:

- užití závisí na věku a sociálním statusu mluvčího,
- starší generace z vyšších sociálních vrstev, frekvence je nižší a použití „ty vole!“ je spojeno,

- převážně se silnými emocemi,
- u představitelů mladších generací, u nichž to ztratilo jakýkoliv negativní zneuctující význam,
- lze jej uslyšet na ulici, v dopravě, v médiích, ve škole, v barech, restauracích,
- používá se mezi mládeží a seniory, mezi vzdělanými a nevzdělanými lidmi,
- někteří lidé si ani nevšimnou toho, že toto slovo použili.

V neposlední řadě se studenti vyjadřovali i k tomu, zda tento lexém sami užívají. Většinou uvádějí, že se vulgarismem obecně vyhýbají. Stojí však za to odcitovat alespoň několik postřehu, které České *volo* komentují:

- Ne, nepoužívám vulgarismy. I když můžeme ho považovat za vulgarismus v pravém slova smyslu? Slyšíme ho všude, používají ho všechny generace bez ohledu na vzdělání a skoro ve všech příležitostech.
- Podle mého názoru je to jedno z nejhorších slov v Českém jazyce. Motná právě z důvodu toho, že ho slyším všude. Nejvíce se mi nelíbí, když ho lidé používají bez jakéhokoli smyslu. V jedné větě člověk může použít tento výraz třikrát a nebo dokonce i šestkrát. Právě v takových větách slovo vole je jakýsi zvuk, nikoli slovo.
- Co se týče mě a mého okolí, nevnímáme tento výraz jako vulgarismus. Češi nepoužívají slovo *vole*, aby se uvolnili a uklidnili. Pomocí tohoto výrazu se Češi určitě nezbavují agrese a nevypadají originálně.

Závěr

Slovní spojení *ty vole* patří v současné mluvené češtině mezi aktuální a frekventovaně užívané prostředky, a to nejen ve funkci nadávky, ale velmi často ve funkci kontaktní a ve funkci částice, která vyjadřuje širokou škálu pocitu a postojů mluvčích. Této podobě prostředků lingvisté doposud nevěnovali mnoho pozornosti, naopak, *ty vole* je stále hodnoceno pouze jako nadávka, vulgarismus anebo výraz s vyprázdněným významem.

Cílem studie bylo zjistit, zda příklady z korpusu mluvené češtiny potvrdí předpoklad, že spojení *ty vole* jako částice je funkčně zatížené a diferencované. Předmětem našeho zájmu bylo pouze spojení *ty vole*, a to jen v těch případech, kdy tvořilo samostatnou výpověď.

V souladu s hypotézou byla identifikována řada příkladu, které potvrzují diferencované komunikační funkce analyzovaného prostředí. Vybrané výskyty jsme rozdělili do tří skupin. První tvoří pouťítí, které jsme označili jako negativní, tj. ty, v nichž *ty vole* je reakcí na negativní událost, vyjadřuje zlobu, zklamání, hnus apod. Objevují se zde i výrazy bezesporu vulgární, které mluvčí pouťívají s cílem emočního zesílení svého projevu. Mluvčí také vyjadřují kritický postoj, nespokojenost s něčím a také negativní překvapení.

Druhou skupinu tvoří pozitivní příklady pouťítí, přičemž většinou se jedná o humorné situace, jejichž součástí je i fyzický smích. Mluvčí chtějí většinou potvrdit vtipnost situace, projevit zájem o obsah řeči a snahu o dodržení pozitivní nálady. Takto se také snaží podněcovat partnera k pokračování.

Do třetí skupiny jsme přiřadili ty příklady, jež vyjadřují další funkce a emoce. Jsou to např. strach, nadšení, soucit a empatie, radost a také uťítí *ty vole* pro vyjádření souhlasu.

Cílem textu bylo ukázat, že prostředek *ty vole* nemusí být vždy vulgární, že vždy není prostředkem parazitickým, který mluvčí pouťívá bez záměru, ale naopak, že je prostředkem funkčně zatíženým, na nějž přenášíme některé funkce, pro které nemáme v mluvené češtině vhodné spisovné protějšky.

Korpusy

Český národní korpus – ORAL_V1. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2008. Online: https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=oral_v1.

Český národní korpus – ORTOFON_V1. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2008. Online: https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=ortofon_v1.

Český národní korpus – Pražský mluvený korpus. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2008. Online: https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=pmk.

Literatura

Čermák Fr., 2001, *Já vůl, ty vole/ty jsi vůl to je vůl...* „Čeština doma a ve světě“ 9, s. 42–44.

Hozáková V., 2015, *Vulgarita u adolescentů a její motivy*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra Psychologie.

Kerles M., 2005, *Jazykovědce trápí »volování«*. Online: <http://www.svět.czsk.net/clanky/publicistika/volovanie.html> [dostup: 16.09.2005].

Komrsková Z., 2018, *Vůl v mluvené češtině*. Online: http://www.wucjtk.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/.../34_Komrskova.pptx [dostup: 6.03.2018].

Kopová S., 2006, *Ťákovský slang: výsledky internetového výzkumu na základních a středních školách*. Online: [http://web.dbm.cz/dbmweb/actions.nsf/0/34CB2C72BF86AECBC125711E0032289F/\\$File/prezentace_TK.ppt](http://web.dbm.cz/dbmweb/actions.nsf/0/34CB2C72BF86AECBC125711E0032289F/$File/prezentace_TK.ppt) [dostup: 14.12.2007].

Kramulová D., 2009, *Vulgarity. Utíváme je rádi a stále častěji*. „Psychologie dnes“ 15, c. 1, s. 18–23.

Smetáčková I., Novotná H., Šimecková P., 2014, *Ťákovská verbální vulgarita o přestávkách a o vyučování*. „Studia Paedagogica“ 19(3), s. 47–64.

Šetka J., 2007, *Národní, vole, poklad*. Online: <https://www.euro.cz/archiv/narodni-vole-poklad-784938> [dostup: 14.12.2007].